

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY

Матюк Т. В., к.е.н., доцент
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ МІЖФІРМОВИХ МЕРЕЖ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Світова економічна криза визначила зміну парадигми світового розвитку – перехід від індустріального способу виробництва до постіндустріального, а також від капіталістичного суспільства до посткапіталістичного. Цей цивілізаційний зсув викликаний сукупною дією трьох чинників – глобалізації, науково-технічної революції і інтенсивного розвитку соціальних комунікацій, пов'язаних з поширенням інтернет-технологій. Масові онлайн-контакти обнулили соціальні відстані, що призвело до різкого зростання динамізму середовища, рівня взаємозалежності гравців. Жорсткі ієрархічні конструкції повсюдно витісняються гнучкими мережевими і по-новому формують інституціональне середовище сучасної економіки.

У сучасній економіці активно розвивається мережева форма міжфірмової взаємодії, оскільки в умовах жорсткої конкуренції і невизначеності середовища, така співпраця має ряд фінансових, технологічних та інноваційних переваг. Успішність використання переваг подібних взаємин залежить від ряду факторів, серед яких важливу роль відіграє вплив інституційного середовища. Вивчення сутності поняття інституційного середовища і її основних елементів неодноразово проводилося в міждисциплінарних дослідженнях. Теоретичні аспекти цього явища аналізувалися в роботах Д. Норта, який визначив інституційне середовище як «сукупність основоположних політичних, соціальних і юридичних правил, які формують базис для виробництва, обміну і розподілу» [6]. Подальші дослідження були спрямовані на вивчення взаємодії основних інститутів в ринковій економіці.

Для здійснення економічної діяльності будь-якої організаційної структури потрібен певний ресурсно-технологічний потенціал. Однак у зв'язку з тим, що ресурсно-технологічний рівень фірми має обмеження, заповнити відсутні потреби можливо за рахунок міжфірмової взаємодії. Виникаючі взаємини серед учасників економічного ринку вимагають певного соціального упорядкування. Механізми такого упорядкування розробляються і застосовуються в суспільстві відповідними інститутами. Однак дія подібних інститутів можливо при створенні певних інституційних умов. Інституційні умови економічної діяльності включають в себе правила, традиції, норми, які визначають права учасників ринку у взаєминах одного з одним. Значимість упорядкування економічних дій зростає при зміні правил і норм поведінки суб'єктів ринку, в

ситуаціях, коли потрібна мобільність в адаптації різних організаційних форм до нових умов економічного середовища.

Структуру такого середовища можна класифікувати по просторовій ознаці. У зв'язку з цим, розмежовують такі рівні інституційного середовища: макро-рівень і мікро-рівень. На макро-рівні регулюються процеси національного соціально-економічного простору, а на мікро-рівні регулюється діяльність окремих фірм і їх взаємодія. Так як одне з трактувань інститутів інтерпретує їх як колективні обмеження для індивідуальних дій, то існує взаємозв'язок вище названих середовищ, при якому інститути макро-рівня продовжують регулювати взаємодії організаційних форм мікрорівня.

Взаємодія фірм передбачає обмін результатами діяльності з іншими учасниками ринку. Мережева організаційна структура включає в себе не тільки заповнення ресурсного потенціалу фірми, але також і зниження витрат, що виникають в процесі економічної діяльності. Однак у вільній формі така взаємодія здійснюватися не може, оскільки процес співпраці можливий при виконанні певних зобов'язань. У зазначеному контексті будь-яку організаційну структуру можна розглядати як інституціональну форму, що діє на мікро-рівні і визначає правила і норми конкретного взаємодії, а також має досить постійний склад учасників. Якщо раніше основним фактором у розвитку фірм було приватне володіння матеріальними та нематеріальними активами, то в даний час, зі зростаючою роллю підприємницьких і менеджерських функцій, все більше важливий статус набувають контрактні відносини. Оскільки міжфірмове співробітництво є процесом взаємодії між фірмами, заснованим на договірних умовах, то саме контрактні відносини регламентують співробітництво між фірмами-учасниками мережі [4]. Така істотна зміна в розумінні природи міжфірмової взаємодії неминує розширює поняття учасника подібних взаємин. Відповідно, це робить можливим класифікувати учасників міжфірмових мереж, відповідно до їхньої ролі і місця в функціональному процесі, як внутрішніх і зовнішніх. Внутрішніми учасниками виступають партнери міжмережевої співпраці, що діють на підставі умов договору, а зовнішніми – організаційні структури, з якими здійснюється ринкова взаємодія.

Отже, на процес формування і розвитку міжфірмових мереж впливають, як зовнішня інституційне середовище, так і внутрішня інституційне середовище. Оскільки ці середовища мають функціональні відмінності у впливі на діяльність організаційних структур, кожна з них в рамках інституційного підходу може бути представлена власною системою інститутів, які є підсистемами загальної інституційного середовища суспільства.

Вище перераховані інститути формують зовнішню інституційне середовище по відношенню до учасників міжфірмової взаємодії. Найбільший вплив на процес формування мережевих організацій надають інститути, безпосередньо пов'язані з регулюючою функцією держави, такі як бюджетна та податкова політика держави і механізми державного регулювання ринкових відносин, різні формальні і неформальні правила і угоди з регулювання розвитку окремих сегментів ринку. У свою чергу кожна мережева структура володіє власними специфічними культурними і функціональними інститутами, які формуються в процесі інтеграційних міжфірмових взаємодій.

Міжфірмову мережу прийнято розглядати як сукупність стійких, багатосторонніх формальних та неформальних взаємозв'язків між фірмами, заснованих на спільному використанні специфічних ресурсів. До переваг використання міжфірмових мереж можна віднести можливість поєднання внутрішніх і зовнішніх ресурсів, а також більш високий адаптивний потенціал даної форми співпраці. Однак в процесі формування і розвитку міжфірмових мереж спостерігається зростання залежності окремих суб'єктів, збільшення ризику витоку стратегічно важливої інформації в разі розпаду мережі.

На процеси формування і розвитку мереж впливають такі фактори, як витрати, обмін інформацією (обмін знаннями та навчання), невизначеність і ризик, обмежена раціональність. Для збереження конкурентоспроможності необхідна оптимізація постійних і трансакційних витрат, форма організації мережевих структур дозволяє здійснювати цей процес, маючи також переваги в залученні інвестицій. Обмін інформацією є необхідною умовою підтримки гнучкості та адаптивності будь-яких організаційних структур. У міжфірмових мережах процес поширення інформації більш мобільний, що сприяє швидкому навчанню та використанню знань. В умовах зростаючої невизначеності середовища та підвищення ризиків, формування мереж дозволяє знизити ризики через їх розподіл всередині мережі. Відповідно до теорії раціональності, будь-яка діяльність має обмеження. Зниження впливу цього фактора в мережевих структурах можливе, але лише за певних умов, а саме: наявність ефективної стратегії і вільного обміну інформацією.

Стійкість міжфірмових мереж залежить від багатьох факторів, розрахувати успішність розвитку даної організаційної форми важко, в зв'язку з переважанням елементів випадковості і непередбачуваності. Серед можливих шляхів розвитку мережевих структур найбільш загальними є:

- продовження співпраці для вирішення нових спільних завдань;
- переривання відносин після закінчення конкретного проекту, для реалізації якого створювалася мережу;
- злиття і поглинання фірм, учасників міжфірмової співпраці.

Висновки. В цілому з феноменом міжфірмових мереж сьогодні пов'язують не тільки якісні зміни в структурі і практиці бізнесу, а й перш за все перспективи підвищення національної конкурентоспроможності країни, її компаній. Тому в найбільш сприятливих умовах для розвитку мережевої взаємодії знаходяться компанії, які мають високопрофесійний топ-менеджмент, розвинену корпоративну культуру і сучасне ІТ забезпечення.

Література:

1. Пожидаев Р.Г. Процесс развития межфирменных сетей: теории и модели. Вестник ВГУ. Серия: экономика и управление. 2011. № 1. С. 286–291.
2. Попова Ю.Ф. Сетевые формы организации бизнеса на промышленных рынках. Российское предпринимательство. 2008. № 10. С. 140–144.
3. Шерешева М.Ю. Формы сетевого взаимодействия компаний. Курс лекций, учеб. пособие. М.: Высшая школа экономики, 2010. 339 с.
4. Jones C., Hesterly W.S., Borgatti S.P. A general theory of network governance: Exchange conditions and social mechanisms // Academy of Management Journal. 2017. Vol. 2. № 4. P. 911–945.

5. Miller N. Networking as marketing strategy: a case study of small community business. *Qualitative Market Research: An International Journal*. 2010. Vol. 13. № 3. P. 253–270

6. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем: монографія. В.П. Решетило, Г.В. Стадник, І.А. Островський та ін.; за заг. ред. В.П. Решетило. Х.: ХНАМГ, 2013. 241 с

7. Яворський К.Е. Інституційні передумови інтеграції малих підприємств у структуровані системи мереж. *Вісник ХНТУСГ*. 2010. № 99. С. 236-248.